

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

06 / 30

Nijmegen binnenstad

Een wederopbouwgebied
van nationaal belang

“Een nieuw element is het Centrumplein [...] met bestemming tot centrum van gezelligheid. Er is plaats voor café’s en restaurants en voor een flatgebouw met winkelgalerij.”

W.J. Gerritsen. Uit: Tijdschrift Bouw 1949

foto Regionaal Archief Nijmegen

“Waar Plein 1944 eerst als een gapend gat in het stedelijk weefsel lag, is het nu een gezellige, groene ruimte om te winkelen[...]. Een levendig en intiem plein in het hart van Nijmegen.”

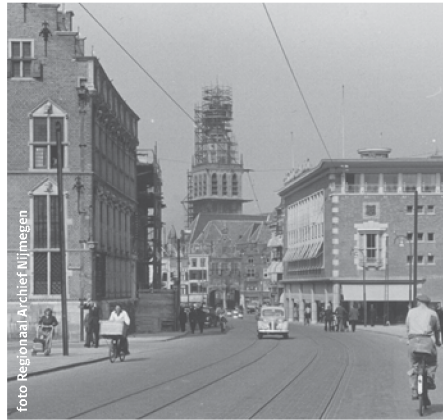
Uit: Plein '44 Nijmegen, een plein voor iedereen, Buro Lubbers, 2014

foto Gemeente Nijmegen

Wederopbouwperiode

Wie de kaart van Nederland van eind jaren dertig vergelijkt met die van eind jaren zestig ziet grote veranderingen. Het aanzicht en de inrichting van steden, dorpen en landelijke gebieden zijn ingrijpend veranderd. De Tweede Wereldoorlog richtte zware verwoestingen aan. De gebouwen en infrastructuur in honderden dorpen en steden lagen in puin of raakten zwaar beschadigd. Al tijdens de oorlog begon een centraal geleide rijksdienst met het herstel van de oorlogsschade en de wederopbouw. Dit was niet de enige ruimtelijke opgave waar de overheid voor stond tijdens de wederopbouwperiode. Voor de oorlog leefden al andere grote wensen die nog niet vervuld waren zoals de uitbreiding en vernieuwing van steden en de modernisering van het platteland.

De wederopbouw was ook een periode van optimisme en modernisering. Nieuwe materialen en verkavelingspatronen deden hun intrede, evenals een nieuwe wijkopbouw met veel groen. Het motto van de stad werd licht, lucht en ruimte. Daarnaast kwamen er steeds meer auto's waar rekening mee gehouden moest worden in de plannen.

Selectie van 30 wederopbouwgebieden

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft dertig wederopbouwgebieden geselecteerd uit de periode tussen 1940 en 1965. In deze periode is een groot deel van Nederland opnieuw ingericht. Dat gebeurde op een totaal andere manier dan vóór de oorlog. De geselecteerde gebieden geven met elkaar een goed beeld van hoe er gedacht, gebouwd en ingericht werd. De gebieden worden beschouwd als toonbeelden van de wederopbouwperiode. Ze onderscheiden zich nationaal of zelfs internationaal, bijvoorbeeld vanwege de kwaliteit van de architectuur of als bijzonder voorbeeld van stedenbouw of landschapsinrichting. De Rijksdienst heeft de gebieden in drie gebiedstypen ingedeeld: de wederopbouwkeren (de herstelde oorlogsschade), de naoorlogse woonwijken (de planmatige, stedelijke uitbreidingswijken) en de landelijke gebieden (agrarische ruilverkavelings- en landinrichtingsgebieden).

De rol van het Rijk en de gemeenten

De selectie als één van de 30 wederopbouwgebieden zorgt in de eerste plaats vooral voor meer aandacht en waardering. Het Rijk heeft ervoor gekozen deze gebieden niet als rijksbeschermd gezichten aan te wijzen. De uitdaging voor de gemeente en haar bewoners is om een manier te vinden waarop nieuwe ontwikkelingen en behoud van het karakter van de wijk samen kunnen gaan.

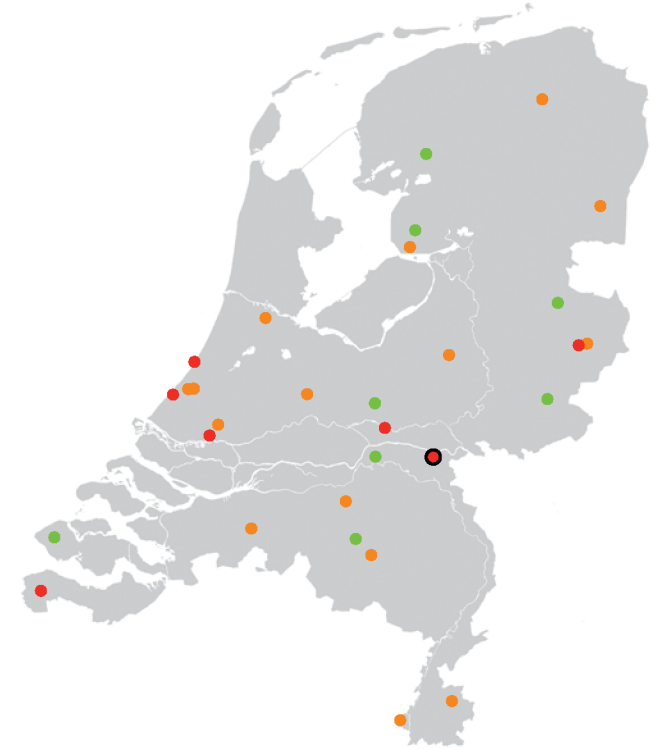
Wederopbouw is één van de vijf prioriteiten uit de rijksnota Visie erfgoed en ruimte. Kiezen voor karakter (VER). Deze nota beschrijft hoe het Rijk een rol ziet voor het cultureel erfgoed in de ruimtelijke ordening. Ook wordt geschetst op welke manier publieke en private partijen rondom cultureel erfgoed en ruimtelijke ordening zouden moeten samenwerken. Het Rijk wil stimuleren dat de bijzondere eigenschappen, de kwaliteiten van de wederopbouwgebieden, ook in de toekomst herkenbaar aanwezig blijven. Om dat te bereiken wil het Rijk (bestuurlijke) afspraken maken met de betrokken gemeenten.

Wederopbouwkeren

Bij de wederopbouwkeren gaat het om dorpen en steden die tijdens de oorlog door bombardementen, sloop of gevechtshandelingen zwaar beschadigd raakten. Bij de wederopbouw zien we verschillen tussen opvattingen met een voorkeur voor traditionele reconstructie en een modernere benadering van de stedenbouw. In de praktijk leverde deze discussie vaak een mix van traditionele en moderne vormgeving op. Nijmegen is een goed voorbeeld van deze aanpak.

30 wederopbouwgebieden

- Wederopbouwkeren
- Naoorlogse woonwijken
- Landelijke gebieden
- Nijmegen binnenstad

Wederopbouwkeren

01. Hengelo binnenstad
02. Katwijk aan Zee Boulevardzone
03. Den Haag Atlantikwallzone Kijkduin-Zorgvliet
04. Rhenen binnenstad
05. Rotterdam oostelijke binnenstad
06. Nijmegen binnenstad
07. Oostburg

Naoorlogse woonwijken

08. Groningen De Wijert-Noord
09. Emmen Emmermeer, Angelslo en Emmerhout

11. Amsterdam Westelijke Tuinsteden
12. Hengelo Klein Driene I en II
13. Apeldoorn Kerschoten
14. Den Haag Mariahoeve
15. Leidschendam-Voorburg De Heuvel Prinsenhof
16. Utrecht De Halve Maan
17. Rotterdam Ommoord
18. Den Bosch Plan Zuid/De Pettelaar
19. Breda De Heuvel
20. Eindhoven 't Hool
21. Heerlen Vrieheide
22. Maastricht De Pottenberg

Landelijke gebieden

23. Skarsterlân Haskerveenpolder
24. Noordoostpolder
25. Vriezenveen
26. Berkelland Beltrum I
27. De Groep en omgeving
28. Maas en Waal-West
29. Veere Walcheren
30. Boxtel en Best De Scheeken

Atlas van de wederopbouw in Nederland

De atlas biedt een overzicht van de 30 geselecteerde wederopbouwgebieden en vertelt het verhaal van de ruimtelijke ordening in Nederland aan de hand van een aantal essays.

ISBN 978-94-6208-092-8

De wederopbouwkeren van Nijmegen is één van de dertig door het Rijk geselecteerde naoorlogse gebieden met een bijzondere cultuurhistorische betekenis. De gebieden tonen samen het tijdperk van de wederopbouw.

Meer informatie:

De Weelde van de Soberheid, Nijmegen herrijst 1945-1965, Leon van Meijel, uitgave Gemeente Nijmegen 2003, ISBN 90-808112-2-x
www.huisvandenijmeegsegeschiedenis.nl/info/Hoofdpagina
<http://kaart.nijmegen.nl/woz/>

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

De RCE ondersteunt gemeenten bij het opstellen en uitvoeren van plannen die het karakter van de wederopbouwgebieden voor de toekomst behouden. De RCE vindt het belangrijk dat specifieke kennis over de wederopbouwperiode ontwikkeld wordt en beschikbaar komt. Het kennisplatform wederopbouwgebieden vervult hierin een centrale rol.

Zie ook: www.cultureelerfgoed.nl/dossiers/wederopbouw

Nijmegen binnenstad

Nijmegen was één van de zwaarst getroffen Nederlandse steden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Op 22 februari 1944 veegde een geleghheidsbombardeement van uit Duitsland terugkerende Amerikaanse bommenwerpers de binnenstad en de stationsomgeving vrijwel geheel van de kaart, waarbij veel burgerslachtoffers vielen. Bij het bevrijdingsoffensief in september van hetzelfde jaar werden het oostelijk deel van het centrum en de omgeving van de Waalbrug en de Batavierenweg zwaar getroffen.

Hoewel de gemeente direct na het bombardement een eerste opdracht gaf voor een wederopbouwplan, vergde het heel wat overleg voordat er in 1946 een definitief plan lag. Het werd een compromis waarin de behoefte aan modernisering werd gecombineerd met een globaal behoud van de historische identiteit van het stadscentrum.

Compromisplan

De gemeente stelde in 1945 W.J. Gerritsen als supervisor aan. Hij moest de stedenbouwkundige opzet van het wederopbouwplan en de architectuur met elkaar in overeenstemming brengen. Hij streefde bij de afzonderlijke wederopbouwplannen naar evenwicht in maat en schaal en daarbinnen naar maximale variëteit in compositie, kleur en materiaal. De bouwstijl is een mix geworden van traditioneel en modern. Bij de herbouw van de binnenstad hechtte de gemeente veel belang aan een goede bereikbaarheid met de auto. De verkeersruimte werd vergroot en bestaande straten verbreed. In totaal nam het grondoppervlak voor straten en pleinen met twintig procent toe. De woonfunctie werd teruggedrongen, net als het aandeel bedrijven dat niet gebonden is aan het centrum, zoals industrie. Nieuwe elementen waren het centrale Plein 1944 en de expeditiehoven voor de bevoorrading van winkels. Van de vier binnenstadskerken zijn er bij de wederopbouw twee herbouwd. De middeleeuwse Stevenskerk werd gerestaureerd.

Plein 1944

Vanaf eind jaren zeventig werd de auto juist geweerd uit het centrum. De wederopbouwstraten en pleinen werden daarna als te breed en te groot ervaren. Dit gold vooral voor Plein 1944. Uiteindelijk ontwierp architect Sjoerd Soeters een nieuw plan, dat in 2014 is opgeleverd. Hij verkleinde de openbare ruimte door een nieuw bouwblok toe te voegen, dat het busstation scheidt van de rest van het plein, dat daardoor aan intimiteit won. De bestaande architectuur werd gerestaureerd, terwijl voor de nieuwe gebouwen inspiratie werd gezocht bij de omliggende wederopbouwarchitectuur. Hierdoor heeft Plein 1944 ondanks de ingrijpende transformatie zijn wederopbouw karakter behouden.

1 Bioscopen bij nacht, Plein 1944, 1955

2 Herbouwde centrumkerk
H. Petrus Canisius, 2012

3 Titus Brandsmakapel,
mozaïek door J. van Eijk

4 Burchtstraat winkelpanden, 1953

5 Stadhuis Burchtstraat, 1951

6 Broerstraat, 2012

7 Groentemarkt op Plein 1944, 1955

Colofon

Tekst Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en Gemeente Nijmegen /

Ontwerp en-publique.nl / Kaarten Must / Foto cover Regionaal Archief Nijmegen

